

AMENINȚAREA NUCLEARĂ – FACTORUL CARE A DIMINUAT PROBABILITATEA DE ESCALADARE A CONFLICTULUI ÎN PERIOADA RĂZBOIULUI RECE –

Colonel conf. univ. dr. Andi Mihail BĂNCILĂ

Academia Tehnică Militară „Ferdinand I”
10.55535/GMR.2024.3.12

The nuclear weapon, the “ambassador” of peace, is one of the strangest ideas ever uttered. Despite the obvious nonsense, this concept can be considered a great truth. Blinded by concerns to find the most effective method of winning the bipolar confrontation, the two superpowers of the 20th century, the USA and the USSR, undertook the most extreme and most expensive experiments to put them at an advantage.

After defusing the tension of the situation created as a result of the deployment of nuclear missiles on the territory of Turkey and Cuba, the two superpowers engaged in an extensive process of disarmament, which also involved representatives of the academic environment, who expressed their positions and offered solutions to the problems about which the two superpowers continued to have reservations.

Keywords: nuclear weapon; Cold War; USSR; USA; crisis;

EGALITATEA TEHNOLOGICĂ – MARELE VIS AL LUI I.V. STALIN

Finalul celui de-Al Doilea Război Mondial a produs, așa cum era de așteptat, o sciziune în cadrul coaliției formate pe parcursul conflictului dintre SUA, Marea Britanie, Franța și URSS pentru a desfășura acțiunile armate împotriva puterilor Axei. Chiar dacă necesitatea de moment a justificat crearea acestei grupări de forțe, poziția ideologică a statelor democratice nu putea fi aliniată ideologiei comuniste promovate de sovietici. Drept urmare, foștii „*aliați*” au devenit inamici declarați, care au construit alianțe și au elaborat strategii militare pentru a obține o victorie totală în confruntarea ideologică desfășurată pe durata unei jumătăți de secol. Unul dintre cele mai importante aspecte ale noului tip de conflict a fost dorința celor două superputeri configurate – SUA și URSS – de a-și construi un instrument militar prin intermediul căruia să poată obține un avantaj major asupra adversarului strategic. Crearea armei atomice și utilizarea ei cu succes împotriva Japoniei au poziționat SUA ca principală putere sistemică. Acest lucru a constituit, în prima parte a confruntării, un mare avantaj, care se dorea a fi promovat ca principal mijloc de descurajare a URSS.

Încântați de siguranța pe care o conferea arma atomică, decidenții politici americani au neglijat eforturile depuse de URSS pentru a obține paritatea în ceea ce privește capabilitățile militare. Existența armei nucleare în arsenalul armatei americane era privită drept o garanție a unei victorii aproape sigure, lucru pentru care mulți dintre politicienii americani aproape că îndrăzneau să ignore judecățile strategiei militare (Gray, 2010, p. 227). Conștientizând faptul că, odată cu apariția noii arme, superioritatea numerică a armatei sovietice este anulată, conducătorul URSS, Iosif Visarionovici Stalin, a ordonat demararea unui program de înarmare nucleară. În ciuda abordării optimiste și a declarațiilor sfidătoare pe care le făcea, precum: „*Bombele atomice sunt destinate pentru înspăimântarea celor cu nervii slabi, dar ele nu pot decide*

Crearea armei atomice și utilizarea ei cu succes împotriva Japoniei au poziționat SUA ca principală putere sistemică. Acest lucru a constituit, în prima parte a confruntării, un mare avantaj, care se dorea a fi promovat ca principal mijloc de descurajare a URSS.

Conștientizând riscurile care decurgeau din extinderea grupului statelor deținătoare de tehnologie nucleară, SUA au înaintat către ONU un raport prin care își exprimau acordul de a pune sub controlul acestei organizații tehnologia nucleară (Townshend, 1997, p. 141). Solicitarea americană a venit sub forma unui plan pentru controlul energiei atomice, rămas cunoscut sub numele inițiatorului Bernard Mannes Baruch, consilier al președintelui F.D. Roosevelt.

soarta unui război”. (Sixsmith, 2021, p. 389; trad. aut.), el era dispus să nu precupească niciun efort pentru a anula avantajul strategic al SUA.

Conștientizând riscurile care decurgeau din extinderea grupului statelor deținătoare de tehnologie nucleară, SUA au înaintat către ONU un raport prin care își exprimau acordul de a pune sub controlul acestei organizații tehnologia nucleară (Townshend, 1997, p. 141). Solicitarea americană a venit sub forma unui plan pentru controlul energiei atomice, rămas cunoscut sub numele inițiatorului Bernard Mannes Baruch, consilier al președintelui F.D. Roosevelt. Acesta a solicitat înființarea Comisiei pentru Energie Atomică (Buck, p. 1), care ar fi urmat să reglementeze accesul la tehnologia nucleară și, implicit, la fabricarea armelor atomice. Pentru sovietici, o astfel de perspectivă părea de neacceptat și erau dispuși să riște totul, inclusiv excluderea din comunitatea internațională pentru a obține un statut similar cu cel al SUA. Drept consecință, reprezentantul sovietic la ONU a refuzat să semneze protocolul propus de americani. Mai mult, liderul URSS, I.V. Stalin, a considerat acest demers drept o încercare a americanilor de a interzice sovieticilor să realizeze mult dorita „egalitate tehnologică” (Gray, p. 228), pentru ca, ulterior, să le impună acestora propriul sistem de gândire.

Primele demersuri sovietice pentru realizarea armei atomice demaraseră la începutul anilor '30, însă, din cauza epurărilor ordonate de către I.V. Stalin, foarte mulți cercetători muriseră sau fuseseră închiși în lagăre, stopând, astfel, programul nuclear sovietic. Pe timpul desfășurării războiului, dictatorul sovietic era înștiințat permanent de avansul pe care îl înregistrau occidentalii în dezvoltarea programului nuclear. În anul 1943, informațiile primite indicau clar faptul că americanii urmau să realizeze mult dorita armă, lucru care l-a determinat pe I.V. Stalin să relanseze programul de cercetare nucleară. La conducerea grupului de savanți sovietici a fost numit marele fizician rus Igor Kurceatov, căruia i s-a promis tot sprijinul posibil (Johnson, 2019, p. 22). În cadrul întâlnirii pe care a organizat-o cu savanții ruși imediat după bombardamentul de la Hiroshima, I.V. Stalin a menționat necesitatea imediată a obținerii armei atomice: „O singură cerere din partea dumneavoastră, tovarăși, este să ne furnizați arme atomice

în cel mai scurt timp posibil. Echilibrul a fost distrus. Oferiți-vă bomba! – va îndepărta un mare pericol pentru noi. Cereți orice doriți, tovarăși! Nu veți fi refuzați! Așa cum se spune: până copilul nu plânge, mama nu-l hrănește!”. (Holloway, 1981, p. 183; trad. aut.). Restricționarea studiului unor autori considerați „burghezi” îngreuna foarte mult misiunea savanților care l-au informat personal pe I.V. Stalin că nu pot dezvolta cercetarea fără a avea acces la teoria relativității concepută de Albert Einstein. Dictatorul a aprobat demersul acestora, ordonându-i lui Lavrenti Pavlovici Beria, comisar al poporului pentru afaceri interne și director al temutului serviciu de represiune NKVD, să le pună la dispoziție tot ce își doresc, menționându-i faptul următor: „Lasă-i în pace – putem oricând să-i împușcăm mai târziu!”. (Sixsmith, p. 392; trad. aut.). Misiunea cercetătorilor sovietici a fost foarte mult simplificată de acțiunea lui Ethel și Julius Rosenberg care, din motive ideologice, au ales să livreze sovieticilor documente importante, care conțineau detaliile semnificative pentru producția unor astfel de dispozitive (Garber, Walkowitz, 1995, p. 2).

Monopolul american asupra producției armelor nucleare a încetat mult mai repede decât se estima în timpul războiului. În mod „miraculos”, la doar patru ani de la finalul războiului, pe 29 august 1949, în poligonul de la Semiplatinsk, în R.S.S. Kazakstan, URSS a detonat prima sa armă nucleară, cu capacitate de 22 de kilotone, similară celei celebre „Fat Man”, folosită de SUA la Nagasaki (Podvig, 2004, p. 2), anulând, astfel, avantajul nuclear al Statelor Unite. Începând cu acel moment, cele două superputeri s-au angajat într-un amplu program de înarmare nucleară. Acest fapt a pus la grea încercare capacitatea comunității internaționale de a putea gestiona în mod eficient o astfel de situație și de a găsi soluții care să conducă la o detensionare a realțiilor politice dintre cele două state. După obținerea primei arme atomice, sovieticii au demarat un amplu program, care avea ca scop să creeze dispozitive de transport al unor astfel de arme. Primul vector capabil să poarte încărcătură nucleară a fost realizat chiar înainte de apariția armei nucleare, în anul 1946. Avionul TU4 (Tupolev), care era o copie fidelă a modelului american B 29, a devenit mândria aviației sovietice. Ținând însă cont de raza de acțiune foarte redusă, acestea nu puteau pune probleme SUA. Programul a continuat într-un ritm alert, lucru

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Pe 29 august 1949, în poligonul de la Semiplatinsk, în R.S.S. Kazakstan, URSS a detonat prima sa armă nucleară, cu capacitate de 22 de kilotone, similară celei celebre „Fat Man”, folosită de SUA la Nagasaki, anulând, astfel, avantajul nuclear al Statelor Unite. Începând cu acel moment, cele două superputeri s-au angajat într-un amplu program de înarmare nucleară.

Primele rachete balistice sovietice au fost fabricate în anul 1955, în vreme ce americanii le-au realizat trei ani mai târziu, având o gravă problemă în ceea ce privește raza de acțiune insuficientă, de doar 2.500 de kilometri.

care a permis ca, într-un interval de doar 10 ani, să mai apară alte două aeronave, TU16 și TU20. Aceste aeronave, mult mai performante, cu o rază de acțiune de 3.800 de mile (Townshend, p. 142), erau capabile să atingă linia de coastă americană. Marea problemă pe care sovieticii o aveau de gestionat era faptul că, în acel moment, nu exista posibilitatea ca aceste aparate să poată fi aprovizionate în aer. Drept urmare, aceste aeronave nu s-ar fi putut întoarce pe teritoriul sovietic, lucru care, din nou, ar fi descurajat pe oricare dintre piloți să accepte o astfel de misiune. În consecință, sovieticii au acordat o atenție sporită creării și dezvoltării de rachete strategice capabile să atingă orice obiectiv de pe teritoriul SUA. La acest capitol, în mod nejustificat, rușii au beneficiat de un avantaj major în raport cu competitorul lor. În acel moment, foarte puțini specialiști cunoșteau faptul că, la finalul războiului, URSS capturasă o mare parte dintre savanții germani care fuseseră implicați în programul nazist de producere a rachetelor. În ciuda faptului că directorul proiectului de dezvoltare a rachetelor germane, Wernher von Braun, fusese recrutat de americani și trimis în SUA, sovieticii capturasă laboratoarele și fabricile în care savanții germani își desfășuraseră activitatea, preluând, în acest fel, cea mai mare parte a rezultatelor muncii acestora, inclusiv prototipuri de rachete (Bergaust, von Braun, 2017, p. 119). Primele rachete balistice sovietice au fost fabricate în anul 1955, în vreme ce americanii le-au realizat trei ani mai târziu, având o gravă problemă în ceea ce privește raza de acțiune insuficientă, de doar 2.500 de kilometri (Townshend, ib.). Până la începutul anilor '60, cele două superputeri își diversificaseră foarte mult capacitățile de transport al încărcăturii nucleare, putând cu ușurință să lovească din apropiere orice tip de obiectiv.

AMENINȚĂRI ȘI CRIZE NUCLEARE ÎN PRIMA PARTE A RĂZBOIULUI RECE

Primul dintre momentele tensionate ale Războiului Rece a fost disputa cu privire la controlul capitalei germane, Berlin, desfășurat pe parcursul anilor 1948-1949. Imprevizibilitatea sovieticilor în ceea ce privește modul de acțiune i-a determinat pe americani să ia în calcul ca variantă de rezervă inclusiv utilizarea arsenalului nuclear. În timpul desfășurării ostilităților cauzate de blocada sovietică a Berlinului

Occidental, profitând de unicitatea puterii sale nucleare, SUA au încercat să intimideze URSS trimițând în Europa două escadrile de avioane B 29. Deși configurația acestor aparate era similară cu a celor care au bombardat Nagasaki și Hiroshima, nu există totuși o confirmare a faptului că acestea au fost însoțite și de arme atomice. Luând în considerare faptul că programul nuclear sovietic încă nu livrase prima armă atomică, au existat voci care au afirmat că desfășurarea acestor avioane a influențat în mod decisiv decizia sovieticilor de a renunța la blocadă (Dingman, p. 54). Acest lucru a fost afirmat chiar de către președintele american Harry S. Truman, astfel: „Dacă nu ar fi fost bomba, rușii ar fi preluat de mult controlul asupra Europei”. (Gaddis, 2021, p. 57; trad. aut.).

Avansul cercetării în domeniul producției de arme nucleare era evident, ambele superputeri dezvoltând mai multe tipuri de astfel de dispozitive utilizabile în mai multe faze ale conflictului armat. Poate cea mai periculoasă, din perspectiva ușurinței cu care putea fi utilizată, a fost arma nucleară tactică. Ea a fost gândită să fie folosită direct pe câmpul de luptă împotriva grupărilor militare de mare dimensiune a căror anihilare devenea imperativă. Primele discuții despre posibilitatea utilizării unor astfel de arme au fost purtate pe 25 iunie 1950, moment în care președintele H. Truman a solicitat sfatul Șefului de stat major al forțelor aeriene, Hoyt S. Vandenberg, în realizarea unui plan de acțiune care să analizeze posibilitatea anihilării cu arma atomică a bazelor militare sovietice dispuse în apropierea peninsulei coreene (Dingman, p. 55).

Cel mai tensionat moment al primei părți a Războiului Rece a survenit în luna noiembrie 1950, moment în care trupele americane, conduse de generalul Mac Arthur, au înaintat cu viteză pe teritoriul Coreei de Nord, ajungând pe malul râului Yalu, la granița cu China. Acțiunea acestuia avea la bază informația potrivit căreia, la îndemnul lui I.V. Stalin, dictatorul chinez Mao Zedong a luat decizia de a trimite trupe în sprijinul comuniștilor coreeni: „N-ar trebui să ratăm încercarea de a-i ajuta pe coreeni (...), trebuie să le dăm o mână de ajutor trimițând acolo voluntari din rândul militarilor noștri”. (Gaddis, p. 47; trad. aut.). Încă de la începutul lunii august, Mao îi ordonase generalului Gao Gang, comandantul și comisarul politic al Districtului Militar de Nord-Est, constituirea unei grupări de forțe de peste 250.000 de oameni

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Avansul cercetării în domeniul producției de arme nucleare era evident, ambele superputeri dezvoltând mai multe tipuri de astfel de dispozitive utilizabile în mai multe faze ale conflictului armat. Poate cea mai periculoasă, din perspectiva ușurinței cu care putea fi utilizată, a fost arma nucleară tactică.

Pe 2 decembrie 1950, URSS a înaintat americanilor o notă ultimativă, prin care se solicita stoparea oricărei inițiative de utilizare a armelor nucleare și, pentru a-și arăta determinarea, pe 4 decembrie au ordonat ridicarea de la baza din Vladivostok a două bombardiere înarmate cu arme nucleare care aveau misiunea de a bombardarea trupele americane staționate la Pusan și Inchon.

În apropierea frontierei coreene (Chen, 1992, p. 12). Avansul forțelor americane a fost oprit și sub presiunea celor 300.000 de „voluntari chinezi” care, începând cu 26 noiembrie 1950, începuseră să traverseze râul. Mac Arthur a cerut aprobare președintelui H. Truman de a folosi cinci arme nucleare tactice pentru a opri avansul acestora. Conform calculelor realizate prin utilizarea acestor arme, s-ar fi putut produce pierderi de peste 150.000 de oameni armatei chineze, acest lucru contribuind decisiv la încetarea ostilităților. Ceea ce nu a luat în calcul generalul american era determinarea lui Mao de a continua ofensiva, indiferent de costurile de vieți omenești.

Situația s-a complicat și mai mult în momentul în care chinezii au solicitat sovieticilor să utilizeze propriul armament nuclear în cazul în care americanii vor decide să bombardeze trupele chineze din Coreea. Pe 2 decembrie 1950, URSS a înaintat americanilor o notă ultimativă, prin care se solicita stoparea oricărei inițiative de utilizare a armelor nucleare și, pentru a-și arăta determinarea, pe 4 decembrie au ordonat ridicarea de la baza din Vladivostok a două bombardiere înarmate cu arme nucleare, care aveau misiunea de a bombardarea trupele americane staționate la Pusan și Inchon. Ignorând avertismentul sovietic, Mac Arthur a escaladat și a ordonat bombardierelor staționate în Japonia să atace Vladivostokul, precum și orașele chinezești Shenyang și Harbin (Gaddis, p. 52). Situația a fost detensionată doar ca urmare a unei mobilizări exemplare a comunității internaționale care, conștientizând riscul, a solicitat SUA să renunțe la planurile nebunești ale generalului Mac Arthur. Urmare a acestor proteste și a calculelor raționale care au fost făcute de oamenii politici americani în aprilie 1951, președintele H. Truman a dispus destituirea din funcție a generalului Mac Arthur. Înlocuirea generalului a fost una dintre cele mai nepopulare măsuri adoptate de președintele H. Truman, care și-a argumentat punctul de vedere susținând că, dacă nu s-ar fi întâmplat acest lucru, lumea s-ar fi îndreptat spre al Treilea Război Mondial: „M-am gândit mult la asta și, în cele din urmă, am decis că au fost momente în care nu era exact conștient de realitate. Și nu a fost niciodată cineva în preajma lui, care să-l atenționeze. (...). Dacă ar fi fost cum voia, ne-ar fi dus în al treilea război mondial și ar fi aruncat în aer două treimi din lume”. (Time, 1973; trad. aut.).

CRIZA RACHETELOR DIN CUBA DIN ANUL 1962

După moartea dictatorului sovietic Iosif Visarionovici Stalin, survenită în anul 1953, la conducerea URSS a fost promovat unul dintre oamenii săi de încredere, fostul comisar politic, Nikita Hrușciiov. Succesorul lui I.V. Stalin a încercat să se recomande drept liderul „reformist” al URSS, care dorea să reechilibreze țara după „marea teroare stalinistă”. La începutul mandatului său în fruntea Partidului Comunist al Uniunii Sovietice (PCUS), el a inițiat mai multe discuții cu liderii americani, în care a fost abordat, așa cum era normal, programul de înarmare nucleară. Pentru o clipă, lumea a părut să revină la un echilibru în ceea ce privește escaladarea conflictului dintre cele două mari puteri. Liderii celor două superputeri au simulat posibilitatea de a se ajunge la o înțelegere în ceea ce privește înarmarea nucleară. Aceștia au acceptat să organizeze o conferință internațională care să dezamorseze tensiunea din ce în ce mai mare. Întrunirea a avut loc la Geneva, pe 18 iulie 1955 (Draft Treaty on European Security, 1955). Dorința tuturor participanților era să ofere soluții concrete la problemele cu care se confrunta lumea bipolară. În acel moment, discuțiile purtate au fost privite cu optimism, iar comunitatea internațională a primit evenimentul ca pe soluția care putea conduce la detensionarea relațiilor sovieto-americane.

Din păcate, Nichita Hrușciiov nu era interesat foarte mult de acest subiect, în fapt, el dorea ca, prin intermediul acestei diversiuni, să ascundă lumii planul său de reorganizare a politicii interne a statului sovietic, politică ce va rămâne cunoscută sub numele de „destalinizare”. El promova falsa idee că ar respinge cultul personalității și ar dori să revină la principiile conducerii colective (Băncilă, 2015, p. 193). În fapt, toate aceste presupuse reforme au mascat acțiunile sale energice de eliminare a adversarilor săi politici. La fel ca și predecesorii săi, V.I. Lenin și I.V. Stalin, N. Hrușciiov a elaborat un plan de discreditare a contracandidaților săi, procesul de destalinizare servindu-i foarte bine pentru a-i pune sub acuzare, exila sau chiar condamna la moarte. Unul dintre cei mai primejdioși adversari, Lavrenti Pavlovici Beria, a fost acuzat pentru trădare, terorism și activitate contrarevoluționară și condamnat la moarte (Knight, 1993, p. 192). Odată consolidată puterea sa, N. Hrușciiov s-a dedicat politicii externe, prin intermediul căreia

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Nichita Hrușciiov promova falsa idee că ar respinge cultul personalității și ar dori să revină la principiile conducerii colective. La fel ca și predecesorii săi, V.I. Lenin și I.V. Stalin, N. Hrușciiov a elaborat un plan de discreditare a contracandidaților săi, procesul de destalinizare servindu-i foarte bine pentru a-i pune sub acuzare, exila sau chiar condamna la moarte.

În ciuda angajamentelor pe care și le-a asumat internațional, N. Hrușciov nu a pregetat niciun moment să utilizeze teroarea nucleară pentru intimidarea adversarului ideologic. Cea mai mare provocare a Războiului Rece s-a produs pe 14 octombrie 1962, moment în care un avion de spionaj american de tip U 2, care survola spațiul aerian al insulei Cuba, a identificat pe teritoriul acesteia mai multe rampe de lansare a rachetelor sovietice cu rază medie de acțiune.

a încercat să crească prestigiul și influența URSS-ului în lume. Programul său nuclear a rămas o prioritate, el devenind protagonistul celui mai tensionat moment din perioada Războiului Rece: criza rachetelor din Cuba.

În ciuda angajamentelor pe care și le-a asumat internațional, N. Hrușciov nu a pregetat niciun moment să utilizeze teroarea nucleară pentru intimidarea adversarului ideologic. Cea mai mare provocare a Războiului Rece s-a produs pe 14 octombrie 1962, moment în care un avion de spionaj american de tip U 2, care survola spațiul aerian al insulei Cuba, a identificat pe teritoriul acesteia mai multe rampe de lansare a rachetelor sovietice cu rază medie de acțiune. Criza a durat până pe 20 noiembrie 1962 și a ridicat nivelul de alertă militară al SUA și al aliaților săi la cel mai ridicat nivel din toată perioada Războiului Rece. Conform calculelor președintelui american John F. Kennedy, probabilitatea de a izbucni un război total între cele două superputeri a fost de 50% (Dobbs, 2008, p. 251).

Ținând cont că, la începutul anilor '60, nu exista tehnologia necesară interceptării rachetelor adversarului, probabilitatea de a evita un dezastru nuclear era minimă. Confom planurilor realizate la nivelul cel mai înalt din conducerea celor două state, era de dorit ca, în momentul în care unul dintre ele ar fi luat decizia inițierii bombardamentelor nucleare, să aibă posibilitatea de a anihila total capabilitățile adversarului, în caz contrar, riscând autodistrugerea. În cartea sa, „Geopolitică și geostrategie”, Paul Claval menționa că Gheorghi Malenkov, prim-ministru al URSS între anii 1953 și 1955, declara că: „un conflict nuclear ar putea avea asemenea consecințe asupra țării care declanșează, încât victoria și-ar pierde sensul”. (Claval, 2001, p. 108). Această analiză a continuat să domine politica externă a celor două state, fiecare dintre ele cântărind orice situație care ar fi putut escalada către un conflict nuclear.

În momentul declanșării crizei rachetelor desfășurate în Cuba, cele două state făcuseră progrese importante în domeniul construcției de submarine purtătoare de rachete nucleare. Oricare dintre cei doi adversari deținea câteva zeci de astfel de dispozitive care puteau rămâne în submersiune chiar și câteva luni, timp în care, fără a putea fi detectate, ele se puteau deplasa la o distanță suficient de mică față

de țintă (Ib., p. 109). Chiar și în cazul atingerii inițiale a tuturor țărilor terestre, submarinele rămase nedescoperite puteau, la rândul lor, să elimine o mare parte a țărilor din teritoriul inamic.

Cea mai importantă problemă care ar fi trebuit să fie gestionată a survenit însă în momentul în care ambele puteri au dezvoltat rachete cu focuse multiple. Fiecare rachetă putea transporta între 6 și 15 focuse nucleare care puteau atinge ținte diferite și ea putea fi lansată din adâncul oceanului planetar, de pe submarinele celor două state (Tămaș, 1999, p. 205). Acești vectori purtători de arme nucleare aveau capacitatea de a se putea deplasa fără mari dificultăți pe aproximativ 70% din suprafața planetei, localizarea lor fiind dificil de realizat.

PREOCUPĂRI ALE SOCIETĂȚII CIVILE ȘI ALE MEDIULUI ACADEMIC PENTRU SOLUȚIONAREA CRIZEI NUCLEARE

După finalizarea crizei rachetelor din Cuba, cele două superputeri au demarat o serie de discuții cu privire la identificarea soluției optime de a reduce arsenalul nuclear și la a constrânge alte state să renunțe la programele nucleare pe care le desfășurau. Primul pas a fost făcut în anul 1963, când, prin tratatul semnat, cele două state s-au angajat să renunțe la testele de suprafață (Kissinger, 2015, p. 239). Discuții ulterioare au condus la noi angajamente, care s-au materializat în anul 1968, prin semnarea Tratatului de Neproliferare Nucleară (Ib., p. 271), la care a aderat și Marea Britanie. Celelalte două puteri nucleare recunoscute în acel moment, China și Franța, au semnat tratatul în anul 1992, iar o serie de state precum India și Pakistan au refuzat categoric semnarea lui. Cele două superputeri s-au angajat să sprijine statele lumii să-și dezvolte programe nucleare civile, în schimbul semnării tratatului. O situație inedită a fost creată de Coreea de Nord, care, după ce, inițial, a acceptat să semneze acordul, în anul 2003 s-a retras și a dezvoltat programul de înarmare nucleară pe care l-a încheiat cu succes în anul 2006, prin detonarea primei sale bombe nucleare. În ciuda acestui eșec, tratatul a contribuit semnificativ la reducerea numărului de puteri nucleare, state precum Irak, Siria, Iran, Africa de Sud, Brazilia sau Argentina fiind oprite să-și continue programele nucleare (Ib., p. 272).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Fiecare rachetă putea transporta între 6 și 15 focuse nucleare care puteau atinge ținte diferite și ea putea fi lansată din adâncul oceanului planetar, de pe submarinele celor două state. Acești vectori purtători de arme nucleare aveau capacitatea de a se putea deplasa fără mari dificultăți pe aproximativ 70% din suprafața planetei, localizarea lor fiind dificil de realizat.

În anul 1983, astronomul american Carl Sagan a elaborat o teorie a dezastrului care ar putea afecta Terra în cazul unui război nuclear. El susținea că imensa cantitate de praf și de fum care s-ar fi degajat în atmosferă ar fi putut absorbi aproape 99% din luminozitatea soarelui, producând, astfel, o adevărată iarnă nucleară.

Posibilitatea producerii unor atacuri asupra marilor aglomerări urbane a determinat statele lumii să identifice soluții pentru reducerea eventualelor pierderi de vieți umane. Clasa politică și societatea civilă au pus bazele unei relații pe termen lung, bazată pe respectul reciproc și pe realizarea unor obiective comune (Ib., p. 239). În perioada 1950-1960, în mediul universitar american (Harvard, Caltech, MIT) au avut loc mai multe întâlniri în care s-a discutat despre elaborarea unei doctrine a „utilizării limitate” a armelor atomice (Ib., p. 268). A fost propusă varianta în care acestea să fie folosite doar pe terenul de luptă sau să vizeze în exclusivitate ținte militare.

Toate aceste elemente au creat o stare de tensiune la nivel societal, iar armele atomice au încetat să mai reprezinte doar o preocupare a militarilor și a factorilor de decizie politici. Mulți universitari au început să promoveze idei pacifiste și au făcut calcule prin care s-a încercat să se determine efectele care ar putea fi produse de un război nuclear. În anul 1983, astronomul american Carl Sagan a elaborat o teorie a dezastrului care ar putea afecta Terra în cazul unui război nuclear. El susținea că imensa cantitate de praf și de fum care s-ar fi degajat în atmosferă ar fi putut absorbi aproape 99% din luminozitatea soarelui, producând, astfel, o adevărată iarnă nucleară. Intervalul calculat al lipsei luminii solare, între 6 luni și 2 ani, nu ar fi fost singurul efect creat. Se vorbea despre contaminare radioactivă, ploi acide, distrugerea stratului de ozon și multe alte probleme care, inițial, ar fi putut conduce la dispariția plantelor și a animalelor și, ulterior, a oamenilor (Sagan, Pollack, Ackerman, Toon, Turco, 1983, pp. 1283-1292).

În anul 1981, Home Office simulase posibilele consecințe ale unui atac nuclear asupra Marii Britanii. În primele 15 zile de la producerea atacului sovietic, ar fi trebuit să moară 45,3 milioane de britanici, iar alți 3 milioane ar fi fost răniți grav. Calcule similare au fost făcute și în SUA, care estimau că, în cazul producerii unui atac al URSS, ar fi putut muri cel puțin 100 de milioane de oameni (Claval, ib., p. 109). Acest tip de analize au produs rezultatul scontat și au determinat oamenii politici aflați la guvernarea celor două superputeri să fie precauți și să analizeze foarte atent oricare dintre situațiile care ar fi putut conduce la o astfel de catastrofă.

Un alt important contributor la securizarea armelor atomice a fost politologul Francis Fukuyama, care a vorbit despre solidaritatea celor două puteri nucleare majore (Fukuyama, 2007), introducând în uz termenul de „prudență politică”. El a insistat pe creșterea nivelului de colaborare dintre politicienii celor două state, care să aibă ca obiectiv identificarea de soluții capabile să conducă la limitarea proliferării și reducerea numărului de focoaie nucleare aflate în uz. Mai mult decât oricând în istorie, cele două superputeri care își disputau întâietatea în cadrul sistemului au fost dispuse să negocieze pentru identificarea unor soluții care să evite iarna nucleară. În ciuda imprevizibilității care continua să domine în relațiile dintre cele două blocuri politico-militare și să genereze o continuare a cursei înarmării, liderii politici erau dispuși să negocieze. În mod neașteptat, această strategie a creat exact efectul invers, amenințarea nucleară bazată pe principiul producerii unor pagube masive a descurajat folosirea acestor dispozitive și a preîntâmpinat și declanșarea unui conflict clasic. Acest efect produs în special în plan psihologic a rămas cunoscut în istorie sub numele de *pacea nucleară*. Singurul lider care nu s-a arătat intimidat de armele celor două superputeri a fost Mao Zedong, care a declarat că statul pe care îl conducea era pregătit să sacrifice chiar și câteva milioane de vieți în schimbul păstrării independenței politice (Harris, 1965, p. 90).

CONCLUZII

În ciuda tuturor angajamentelor asumate și a eventualelor riscuri care ar fi decurs dintr-un război nuclear, cele două superputeri au continuat să aloce sume importante de bani programelor lor nucleare și să acumuleze numeroase dispozitive. În anul 1991, la finalul Războiului Rece, se estima că cele două superputeri dețineau împreună aproximativ 20.000 de focoaie nucleare (URSS – 9.537 și SUA – 8.772) (Ib., p. 112), moștenire care a creat numeroase probleme și în anii care au urmat. Armele nucleare în uz sau pe stoc trebuiau întreținute și păzite, lucru care pune probleme de natură financiară Federației Ruse și celorlate state succesoare al URSS, pe teritoriul cărora rămăseseră depozitate astfel de arme. Deși conducerea politică a acestor state își asumase, prin tratate internaționale, limitarea numărului și posibilitatea utilizării lor, nu exista nicio garanție că aceste dispozitive ar fi putut încăpea pe mâinile unor grupări teroriste.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Armele nucleare în uz sau pe stoc trebuiau întreținute și păzite, lucru care pune probleme de natură financiară Federației Ruse și celorlate state succesoare al URSS, pe teritoriul cărora rămăseseră depozitate astfel de arme. Deși conducerea politică a acestor state își asumase, prin tratate internaționale, limitarea numărului și posibilitatea utilizării lor, nu exista nicio garanție că aceste dispozitive ar fi putut încăpea pe mâinile unor grupări teroriste.

Acest tip de amenințare nu fusese luat în calcul până în acel moment, dar, în noul sistem internațional creat, actorii de tip nonstatat deveniseră egali statelor naționale.

Mai mult decât atât, după atacul Federației Ruse asupra Ucrainei, din 24 februarie 2022, lumea a fost pusă, iarăși, în fața unui nou Război Rece. Declanșarea crizei din Ucraina și impasul militar în care a intrat conducerea rusă au readus în atenția decidenților politici „soluția nucleară”. De mai multe ori pe parcursul desfășurării ostilităților, Federația Rusă a fixat „linii roșii” și și-a exprimat intenția de a folosi arma nucleară. Utilizând experiența rezultată din precedentele confruntări în care s-a vorbit de folosirea bombei nucleare, cred că întreaga comunitate internațională va găsi soluția optimă prin care va dezamorsa și această criză, iar opțiunea nucleară va rămâne, în continuare, un mijloc de descurajare.

BIBLIOGRAFIE:

1. Băncilă, A.M. (2015). *România în Consiliul de Ajutor Economic Reciproc, de la dictat economic la emancipare. 1949-1964*. București: Editura Ars Docendi.
2. Bergaust, E. (2017). *Wernher von Braun*. New York: Stackpole Books.
3. Buck, A. *A history of Atomic Energy Commission*, p. 1, <https://www.osti.gov/servlets/purl/5977409>, accesat la 15 martie 2024.
4. Chen, J. (1992). *China's Changing Aims during the Korean War, 1950-1951*. În *The Journal of American-East Asian Relations*, vol. 1, nr. 1, JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/23613365>, accesat la 19 aprilie 2024.
5. Claval, P. (2001). *Geopolitică și geostrategie. Gândirea politică, spațiul și teritoriul în secolul al XX-lea*. București: Editura Corint.
6. Dingman, R. (1988/1989). *Atomic diplomacy during the Korean War*. În *International Security*, vol. 13, nr. 3, iarna, https://www.jstor.org/stable/2538736?read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents, accesat la 18 aprilie 2024.
7. Dobbs, M. (2008). *One Minute to Midnight: Khrushchev, and Castro on the Brink of Nuclear War*. New York: Vintage.
8. Draft Treaty on European Security Submitted by the Soviet Union at the Heads of Government Conference, Geneva (20 iulie 1955), https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/55c09dcc-a9f2-45e9-b240-eaef64452cae/c8516d5e-4bb4-448f-9f8e-ec0235487118/Resources#ce973fc0-f4d9-4bdc-b902-400ec6b31411_en&overlay, accesat la 8 mai 2024.

9. Fukuyama, F. (2007). *America at the Crossroads Democracy, Power, and the Neoconservative Legacy*. Paperback, <https://yalebooks.yale.edu/book/9780300122534/america-at-the-crossroads/>, accesat la 20 mai 2024.
10. Gaddis, J.L. (2021). *Războiul Rece. Înțelegerile, spionii, minciunile, adevărul*. Iași: Editura Polirom.
11. Garber, M., Walkowitz, R. (1995). *Secret Agents: The Rosenberg Case, McCarthyism and Fifties America*. New York: Routledge, <https://books.google.ro/books>, accesat la 11 iunie 2024.
12. Gray, C. (2010). *Războiul, pacea și relațiile internaționale. O introducere în istoria strategică*. Iași: Editura Polirom.
13. Harris, W. (1965). *Chinese Nuclear Doctrine: The Decade prior to Weapons Development (1945-1955)*. În *The China Quarterly* (21), <http://www.jstor.org/stable/651319>, accesat la 15 aprilie 2024.
14. Holloway, D. (1981). *Entering the Nuclear Arms Race: The Soviet Decision to Build the Atomic Bomb, 1939-45*. În *Social Studies of Science*, vol. 11.
15. Johnson, P. (2019). *O istorie a lumii moderne 1920-2000*. București: Editura Humanitas.
16. Kissinger, H. (2015). *Ordinea mondială. Reflecții asupra specificului națiunilor și a cursului istoriei*. București: Editura Rao Class.
17. Knight, A. (1993). *Beria: Stalin's First Lieutenant*. New Jersey: Princeton University Press.
18. Podvig, P. (ed.). (2004). *Russian strategic nuclear forces*. The Center for Arms Control, Energy and Environmental Studies at the Moscow Institute of Physics and Technology. The MIT Press. Cambridge, Massachusetts, <https://books.google.ro/books>, accesat la 15 aprilie 2024.
19. Sagan, C., Pollack, J.B., Ackerman, T.P., Toon, O.B., Turco, R.P. (1983). *Nuclear Winter: Global Consequences of Multiple Nuclear Explosions*. În *Science*, 23 decembrie 1983, vol. 222, nr. 4630.
20. Sixsmith, M. (2021). *Rusia – un mileniu de istorie*. București: Editura Humanitas.
21. Tămaș, S. (1999). *Geopolitică*. București: Editura Institutului de Teorie Socială.
22. Time (1973). *Giving Them More Hell*, <https://web.archive.org/web/20071012203926/http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,908217,00.html>, accesat la 12 mai 2024.
23. Townshend, Ch. (ed.) (1997). *The Oxford Illustrated History of Modern War*. Oxford-New York: Oxford University Press.

